

quen els llocs sagrats, molt allunyada de qualsevol «experiència mística» com assenyala Julià.³⁶ I sobretot perquè tot està vist a través dels seus ulls i aquests es detenen sovint en aspectes molt concrets que formen part del món personal —i literari— de Salvà: les flors, per exemple. La seva prosa es revela dúctil, sovint precisa i amb la capacitat de captar el detall necessari i amb moments magnífics, especialment en la descripció de paisatges —per exemple el trajecte cap a Jericó— o en algunes evocacions personals.

Dels set poemes reproduïts destaquen clarament *El desert* i *La Volada*, clara mostra del poder evocador del viatge molts anys més tard.

Per acabar, només repetir allò que ja es desprèn de les pàgines anteriors: aquests nous epistolaris, estudis o edició d'obres ens han ampliat el camp de visió sobre Salvà i, ja només amb això, podem començar a aprofundir en l'estudi de diversos aspectes de la seva figura i de la seva obra. Ens falta ara continuar aquest camí i que l'aparició de nou material de base —epistolaris, sobretot, però també obra inèdita— permeti noves anàlisis que ens ajudin a situar en tota la seva complexitat l'obra literària i el paper cultural d'una autora veritablement important.

MARGALIDA TOMÀS

Literatura mallorquina del segle XVIII

BURGUNY I CASTELLÓ, Albert: *Poesia i teatre*, edició a cura de Ramon Díaz i Villalonga, Palma/Barcelona, Universitat de les Illes Balears/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997 («Biblioteca Marian Aguiló», 22).

Gràcies al treball de Ramon Díaz i Villalonga, disposem ara en un sol volum de tota l'obra literària atribuïda a un altre escriptor català del segle XVIII. És el mallorquí Albert Burguny (1707-1770), un frare llec del convent dels dominics de Palma que havia estudiat belles arts i que, a més de dramaturg i poeta, era gravador, pintor i escultor, autor, entre d'altres, dels retaules majors de diverses esglésies parroquials mallorquines.

La introducció que encapçala el volum dóna notícia de la personalitat d'aquest curiós i polifacètic artista del barroc tardà i de les obres literàries que li han

36. El poema *La Volada*, ja del 1942, i també reproduït en el volum és ben representatiu, des del títol, del que significà aquest viatge per a Salvà. Per altra banda, és interessant remarcar també la insensibilitat de l'autora davant la pobresa d'alguns dels llocs que visiten a la qual no fa mai referència. Vegeu ps. 67-68.

estat atribuïdes: una comèdia hagiogràfica, dos poemes llargs i dos de breus. Burguny no veié publicada cap de les seves composicions; però, sens dubte, la comèdia es degué representar més d'una vegada ja en vida seva i podem donar per ben segur que les poesies es divulgaven en lectures individuals i collectives, per mitjà de manuscrits. Aquestes cinc obres —les poesies, almenys— no són més, però, que una petita mostra de les moltes que va compondre, ja que, després de mort, un altre frare del seu mateix convent s'encarregà de fer-ne desaparèixer la major part, cremant totes aquelles que li van semblar deshonestes. I, d'aquesta manera, és ben probable que ens hagi privat de les més divertides i característiques de la vena satírica i burlesca en la qual Burguny destacava.

El primer dels textos que Ramon Díaz edita, anotats i seguits del corresponent aparat crític,¹ és la *Comèdia famosa del gloriós sant Caietano*, la qual havia romàs inèdita fins ara. El drama, que consta de 3507 versos heptasil·làbis, està estructurat en tres actes i se centra en els passos que fa el sant per aconseguir que el luterà don Guillem es casi amb la catòlica Laura, després d'haver-la deshonrat. Aquesta intriga seriosa té el seu contrapunt còmic en les escenes amoroses entre Guardainfants, criada de Laura, i Tontillo, criat de don Guillem, així com l'ascetisme del sant el té en la golafreteria del seu criat Gonella. Segons Ramon Díaz, la comèdia mallorquina és una adaptació lliure, amb canvis de personatges i amb escenes afegides i suprimides, de la comèdia espanyola *Vida y muerte de san Cayetano*, composta conjuntament per Agustín Moreto i cinc dramaturgs més: Juan Bautista Diamante, Sebastián de Villaviciosa, Francisco de Avellaneda, Juan de Matos i Ambrosio de los Reyes Arce. No fóra impossible que Burguny l'hagués escrita complint un encàrrec, per commemorar alguna festa, i que, amb les presses, no estigués per originalitats. En el passatge que va del vers 2281 fins al vers 2597, sembla, fins i tot, com si no li hagués llegut cercar els mots-rima genuïns i hagués optat per mantenir els del model espanyol que seguia.² Convé recordar, tanmateix, que la pràctica de refondre obres preexistents era ben habitual en el teatre del barroc. Abans que Burguny, un altre eclesiàstic també mallorquí i antil·lista, Baltasar Calafat i Danús (1683-1735), ja havia adaptat al català una comèdia de Moreto sobre santa Rosa del Perú.³ I el mateix Agustín Moreto tampoc no s'havia estat de copiar arguments, personatges, escenes, situacions, diàlegs i plans generals de comèdies més antigues, motiu pel qual sovint ha estat acusat de plagiar.

1. Per un excés de prudència o d'escrúpol, el curador de l'edició no corregeix els lapsus de copista, una bona part dels quals ell mateix consigna en les notes a peu de pàgina, juntament amb les esmenes que molt bé podria haver adoptat.

2. És aquest, però, un punt que el curador de l'edició no comenta i que jo no he pogut comprovar personalment tot comparant aquests versos amb els del text espanyol, que fa temps m'havien d'enviar fotocopiats i que, en el moment de lliurar aquesta ressenya, encara no he rebut.

3. Aquest poeta i dramaturg ha estat estudiat pel mateix Ramon Díaz i Villalonga, *Baltasar Calafat i Danús: Un erudit, escriptor i antil·lista del segle XVIII*, «Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana», núm. 51 (1995), ps. 165-180.

A diferència de la peça teatral, que sovint adopta un estil grandiloqüent i un llenguatge artificios, farcit de barbarismes, les poesies presenten un estil més aviat casolà i una llengua no tan adulterada. La *Breu i substancial notícia de los enormes delictes d'un famosíssim gat del convent de Sant Domingo sentenciat a mort sens apel·lació* celebra la captura d'un moix que tenia el pelatge blanc i negre, just com l'hàbit dels dominicans, i robava el menjar de la comunitat, la qual el condemnà a la pena capital, per escarment dels seus congèneres. El poema, que consta de quaranta-cinc quartetes i una dècima heptasil·làbiques, ja havia estat publicat com a anònim el 1886, juntament amb dos poemes més: *Sa dona damunt una bota* i *Codolada de s'homo*.⁴ Les tres peces procedien d'un manuscrit trobat entre els papers d'un dominic del mateix convent palmesà de Burguny. Per això,ensem que no hauria estat de més llegir aquestes altres dues composicions anònimes que acompanyaven la *Breu i substancial notícia* per veure si també podien ser obra de Burguny i, en cas afirmatiu, editar-les al costat de les altres o, si més no, en un apèndix.

La *Codolada de l'unicorn de Sant Domingo* fou composta l'any 1761 a propòsit de la proclamació de la Immaculada com a patrona d'Espanya per Carles III i es fa ressò de la polèmica entre lul·listes i dominics, especialment virulenta a partir de l'any 1750. Qui parla en la composició, de 274 versos, és un unicorn esculpit en fusta, potser durant el mateix segle XVIII, el qual era conegut amb el nom d'«alicorn». La talla tenia l'origen en un gran faristol de bronze del segle XIV, probablement construït a Gènova, que els dominics tenien al cor de l'església i en el qual destacava la imatge d'aquest animal fabulós. En ocasió de festa grossa, els frares vestien l'unicorn de manera grotesca, sobre el pit li posaven una poesia satírica o burlesca al·lusiva a la celebració i el col·locaven a l'entrada del convent, per a diversió de la gent que passava.⁵ En el cas que ens ocupa, l'unicorn, que anava disfressat d'estudiant, defensava la puresa immaculada de Maria, de la qual ell mateix n'és emblema, i atacava aquells qui acusaven els dominicans de ser-ne contraris. En aquest punt es referia, sense mencionar-los, als seus enemics lul·listes, en especial els franciscans, que tradicionalment havien estat els més ardents defensors del misteri, en oposició als dominics. De manera que, si prenem al peu de la lletra les paraules de l'unicorn, hem de pensar que, oportunament, aquests havien canviat d'opinió, almenys de portes enfora. La codolada romangué inèdita fins que, el 1977, Joan Riera en va publicar la transcripció en dos treballs diferents.⁶

4. *Almanaque de las Islas Baleares y Anuario de El Diario de Palma*, (1886), ps. 83-92.

5. Vegeu José RULLAN, *Historia de Sóller*, vol. II (Palma, Imprenta de Felipe Guasp y Vicens, 1875), p. 619, notes 1-2. Crec que no és impossible que aquest unicorn hagués estat esculpit pel mateix Burguny.

6. Joan RIERA i PALMERO, *Les polèmiques lul·lianes i el Consell de Castella*, «Randa», núm. 6, ps. 42-45; Juan RIERA, *Las polémicas lulistas y el Consejo de Castilla (1750-1765)* (Valladolid, Universidad de Valladolid, 1977), ps. 132-135. Cinc anys abans, Antoni COMAS, dins M. de RIQUER *et al.*, *Història de la literatura catalana*, vol. IV (Barcelona, Ariel, 1972), ps. 583-584, ja n'havia transcrit alguns fragments.

La penúltima composició, que Ramon Díaz edita per primera vegada, a més d'antillulista, és antisemita. Consta d'una quarteta i de quatre dècimes heptasil·làbiques. Pren la forma d'una preguera que un menestral del call de Palma adreça a Ramon Llull, demant-li que li doni «bon despatx en es botons» que fabrica o ven. D'aquesta manera el frare ridiculitzava la minoria xueta, d'origen hebraic, la qual, com la resta del poble mallorquí, venerava Ramon Llull com a sant i com a savi. Així, d'un sol tret, donava satisfacció alhora a dues fòbies que caracteritzaven els dominics de Mallorca: l'antillulisme i l'antisemitisme.

L'última de les cinc composicions també havia romàs inèdita fins ara. És una quinteta heptasil·làbica que planteja un problema, més aviat poca-solta, al poeta Joan de Sales i Cotoner (1741-1817), el qual igualment va proposar al frare una altra qüestió difícil de caràcter similar. Sens dubte, una i altra foren contestades amb una o diverses estrofes semblants, però la quinteta de Burguny és l'única part que coneixem d'aquest breu debat poètic, just com els que mantenien els poetes orals, ja fos en algun moment d'un dels seus llargs combats poètics, ja fos en algun dels breus diàlegs que mantenien quan, ocasionalment, es topaven i aprofitaven l'avinentesa per exercitar el seu art. De fet, la quinteta presenta el mateix format i el mateix contingut d'altres que foren compostes per glosadors i que la tradició oral ha conservat fins avui.⁷ Aquest joc poètic dels dos escriptors és, evidentment, una prova més de l'interès i el respecte que els poetes mallorquins, des de molt abans del Romanticisme, i potser des de sempre, havien manifestat per l'art dels modestos enversadors. Josep de Togores i Sanglada, comte d'Aiamans (1767-1831), fou un altre escriptor mallorquí que, com Albert Burguny i Joan de Sales, va compondre algunes gloses o corrandes a imitació de les que componien els glosadors, abans que els romàntics descobrissin les excel·lències de la poesia oral-tradicional.⁸

Per acabar, hem de dir que l'obra de Burguny —o, si més no, les cinc composicions editades— no és de gaire qualitat literària; però, dit això, també és just admetre que té un considerable interès documental per conèixer l'ambient literari, cultural i espiritual de la Mallorca setcentista. I és en aquest sentit que el treball aquí ressenyat és ben útil, com també ho són, de ben útils, els altres tres treballs que Ramon Díaz ha publicat sobre el mateix període: un estudi sobre *Baltasar Ca-*

7. Vegeu-ne tres de ben semblants, seguides, en els tres casos, de la resposta corresponent, en Rafel GINARD, *Cançoners populars de Mallorca* (Mallorca, Editorial Moll, 1966-1975), II, p. 70; Gabriel JANER MANILA, *Sexe i cultura a Mallorca: El cançoner* (Mallorca, Editorial Moll, 1979), p. 103; i Fèlix BALANZÓ I GUERENDIÀIN, *Les gloses mallorquines: Estructura i funcions*, 2 vols., tesi doctoral inèdita (Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana, 1982), II, p. 329. Sobre aquest gènere popular que, provisionalment, designem amb el nom de «demanda», vegeu Antoni SERRÀ CAMPINS, *Dues formes breus de la poesia amebea*, dins *Estudis de Filologia Catalana: Dotze anys de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes, Secció Francesc Eiximenis*, a cura d'August Rafanell i Pep Valsalobre (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), ps. 335-346.

8. Vegeu Josep de TOGORES I SANGLADA, *Poesies*, a cura de Joan Mas i Vives (Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995), ps. 9-13, 196-198.

lafat i Danús: Un erudit, escriptor i antilul·lista del segle XVIII,⁹ un altre estudi sobre *El teatre hagiogràfic a Mallorca entorn del segle XVIII (1702-1864)*¹⁰ i l'edició de la *Comèdia del beato Remon Llull*, escrita el 1702, potser per Jaume Botellas.¹¹

ANTONI SERRÀ CAMPINS

Estudis sobre Llorenç Villalonga

Actes del Col·loqui Llorenç Villalonga, Barcelona, Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 («Biblioteca Miquel dels Sants Oliver», 10).

Aquest llibre recull les ponències del Col·loqui Llorenç Villalonga organitzat pel Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears els dies 20, 21 i 22 de novembre de 1998 a Palma i Binissalem.

La figura i l'obra de Llorenç Villalonga han estat objecte en els darrers anys de l'atenció dels estudiosos, com testimonien els diversos volums i articles apareguts. Manuela Alcover, Maria del Carme Bosch, Josep Massot i Muntaner, Jaume Pomar, Damià Ferrà-Ponç, Pere Rosselló i Vicent Simbor són alguns dels autors d'aquests llibres, als quals cal afegir les edicions de textos inèdits de l'escriptor.

La commemoració del centenari del naixement de Villalonga, al costat de la proliferació, ja esmentada, del nombre d'estudis, feien del tot convenient d'impulsar una reflexió aprofundida sobre l'obra villalonguiana. En aquest sentit, la realització de l'esmentat Col·loqui i la publicació de les actes corresponents constitueixen aportacions d'un relleu indiscutible. N'hi ha prou amb llegir la relació dels ponents per comprovar que hi ha alguns dels principals especialistes en l'obra de l'escriptor mallorquí.

Les actes del Col·loqui s'obren amb una presentació de Pere Rosselló Bover, que també ha tingut cura de l'edició.

El llibre, d'acord amb l'ordre mateix de les intervencions, ens ofereix en primer lloc unes notes de Joaquim Molas per a la lectura de Llorenç Villalonga. A continuació, inclou un recull de reflexions de José Carlos Llop sobre la creació del mite villalonguà. Tot seguit, Maria del C. Bosch, tracta de la dedicació de l'autor al pastix i la traducció; Carme Arnau analitza la universalitat de *Bearn o*

9. Citat *supra*, nota 2.

10. *Miscel·lània Joan Fuster: Estudis de llengua i literatura*, a cura d'Antoni Ferrando i Albert G. Hauf, vol. VIII (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996), ps. 199-229.

11. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999 («Biblioteca Marian Aguiló», 30).